

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Conciliorvm Omnivm Generalivm Et Provincialivm Collectio Regia

Ab anno MCCCCXXXVIII. ad annum MCCCCXL.

Parisiis, 1644

Collatio Vigesima prima. Die XXI. Martii. Auctoritatibus sacrae scripturae & sanctorum patrum Latinorum probatur, Spiritum sanctum procedere a Patre & Filio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-15490

ANNO
CHRISTI
1459.

COLLATIO VIGESIMAPRIMA.

DIE XXI. MARTII.

Auctoritatibus sacrae scripturae & sanctorum patrum Latinorum probatur, Spiritum sanctum procedere a Patre & Filio.

AND. **D**IE vigesimaprima Martii cœpta est disputatio, qua respondendum est dictis Græcorum: incepit imperator.

IMPER. Nos & nostri non sumus parati, & dominus Ephesinus ex suo casu non potuit venire; nec potui loco illius deputare, quia non dictum fuit mihi. Feci ut venirent alii omnes, ne viderer fugere responsiones. Quidquid placuerit dicere, dicatis, quia nostri non sunt parati, & non respondebitur hodie.

CARD. Dominus provincialis prosequetur.

IMPER. Placet.

INTERPR. Placeat plane dicere, ut scriptores possint scribere.

PROV. Optassem supra modum isto die, ut dominus Ephesinus esset præsens, ut satisfaceret duabus auctoritatibus sibi propositis, & ut audiret responsa propositis per eum, sicut serenitas domini imperatoris promisit; & ipse sequendo ordinem inter me & ipsum inchoatum, quia intraveram inducere testimonia ad probandum hanc veritatem, ita processissem per omnia testimonia usque ad finem: & quia interceptam viam meam, inducendo quæ habebat, placuit dominis meis, ut ego sequerer primum ordinem, & postea venirem ad solutionem, ut primo inducantur testimonia singularia pro parte nostra pro hac veritate, quibus ut veris fundamentis accederem ad confutationem dictorum per eum: & hic est debitus ordo processus in hac materia. Primo secundum quod inchoavit, inchoabimus a fundamentis sacrae scripturae. Secundo inducentur quædam testimonia certorum nostrorum Latinorum doctorum, qui fuerunt cum magna veneratione recepti in antiquis Synodis. Tertio inducemus testimonia magnorum doctorum Græcorum, quorum auctoritas item fuit recepta in Synodis. Quarto respondebo ad obie-

*Galat. 4.
Rom. 8.
Act. 16.*

eta, quæ per eum deducta sunt. Quoad primum reperi-
mus in sacris scripturis, quod Spiritus dicitur Spiritus
Filius, iuxta illud: *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda ue-*
stra: & alibi: *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est*
eius. & in actibus apostolorum: *Tentaerunt ire Bithyniam,*
& non permisit Spiritus Iesu. & multa alia consimilia in scri-
pturis. Ex his arguitur sic. Spiritus sanctus dicitur Spiritus
Filius Dei: hoc importat habitudinem & quemdam respec-
tum; nec potest dici, quod sit Spiritus Filius secundum
humanitatem tantum, sed prout Christus est diuina per-
sona. Ratio, quia si diceretur secundum humanitatem Spi-
ritus Christi, non haberet in se Spiritum, nisi ut alii ho-
mines sancti. Hoc autem falsum est, quia non solum fuit
plenus Spiritu secundum humanitatem, imo ut Dominus
dedit Spiritum aliis. Et hoc apparet ex scripturis sacris
iuxta illud Ioannis: *De Spiritu suo dedit nobis*. Modo nul-
lus vnquam sanctorum reperitur, qui dederit Spiritum
sanctum: sed dicitur, quod illi imponebant manus, & alii
accipiebant Spiritum. Dare igitur oportet, ut importet
habitudinem & respectum ad personam diuinam: non
ergo potuit dare Spiritum, nisi ut Deus. Cum ergo dicitur
Spiritus Filius, aut hic respectus est originis, aut dicitur
absolute Spiritus Filius sine ista habitudine. Istud secun-
dum non potest dici, quia nihil dicitur esse alterius abso-
lute, nisi ut eius possessio, quia scilicet habet dominium su-
per illam rem; sicut dicitur de seruo absolute, quod est do-
mini sui. Secundum quid bene potest dici aliquid esse al-
terius, absque hoc, quod ille habeat auctoritatem super
eum; sicut dicimus: *Iste est amicus meus, iste est frater*
meus. Sed quod dicatur absolute, *Iste est meus*, non dicitur,
nisi de his quæ habentur ut possessa. Hoc autem non
potest intelligi in diuinis, quia nulla persona est serua al-
terius, nec altera habet dominium super alteram. Ergo si ha-
bitudo est originis, ita ut dicatur Spiritus Filius, quia est se-
cundus a Filio ordine & dignitate: ergo Filius est princi-
pium, & secundus Spiritus. Et hæc est prima ratio ex scri-
ptura, supra quam fundantur testimonia omnium sancto-
rum doctorum tam Latinorum quam Græcorum, ut ap-
parebit in testimoniis allegandis. Secunda ratio hæc est.
Reperimus in sacris scripturis, maxime in euangelio Ioan-
nis,

* Ioan. epist. 1.
cap. 4. quem
locum Cyril-
lus in Ioannē
lib. 2. cap. 74.
intelligit de
vniuerso Dei
Filio qui de
Spiritu suo de-
dit nobis.
Act. 8.

ANNO
CHRISTI
1439.

ANNO
CHRISTI
1439.

nis, quod Spiritus mittitur a Patre, iuxta illud: *Paracletus, quem mittet Pater in nomine meo.* Inuenitur etiam quod mittitur a Filio, ibi: *Cum venerit Paracletus, quem mittam vobis.*

Ex his fundatur hæc ratio: Nullus potest mitti ab alio, nisi mittens habeat auctoritatem super illum: discurrendo per omnia exempla, quia si dominus mittit vnum famulum, apparet quod dominus habeat potestatem super famulum. Item consiliatores mittunt ad prælium dominum, & in hoc apparet auctoritas maioris sapientiæ & maioris notitiæ, quia de consilio illorum dirigitur. Inuenimus arbores quæ emittunt flores & fructus, & in hoc apparet origo, quia arbor emittendo producit sibi simile, quia ex illis feminibus generantur similes arbores. Primi duo modi nullo modo reperiuntur in diuinis, quia vna persona non est potentior alia, nec sapientior altera; sed bene vna persona originatur ab altera. Cum ergo dicatur, quod persona Spiritus mittitur, oportet quod hæc temporalis missio de necessitate præsupponat originem ab illa persona, a qua mittitur. Et hæc est secunda ratio fundata in hoc textu scripturæ, & super hac ratione multa testimonia sanctorum doctorum ponuntur Græcorum & Latinorum. Tertia ratio scripturæ est: nos reperimus, quod per Spiritum configuramur ipsi Filio Dei: ista configuratio habetur in verbis Apostoli in secunda epistola ad Corinthios: *Vnixit nos & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris:* hoc est, secundum quod facit nos Spiritus filios adoptiuos. Modo ex hac auctoritate sumitur talis ratio. Illud per quod aliquid alteri figuratur, oportet vt habeat esse ab eo cui figurat aliud. Et de hoc est exemplum in naturalibus, vt melius capiatis. Nos dicimus sic, quod semē animalis est id per quod generatum configuratur & efficitur simile ipsi generanti. Modo illud semen de necessitate est, vt sit decisum ab illo cui assimilatur res producta: & propter hoc semen hominis non producit leonem, sed solum hominem, a quo est decisum. Hæc sunt exempla, non tamen omnino similia, sed solum vt intelligamus, quod id per quod assimilatur, est decisum ab eo cui assimilatur. Cum ergo Spiritus habeat hoc, quod per ipsum figuramur Filio, necesse est dicere, quod Spiritus habeat esse a Filio. Et super hac ratione multum fundantur quidam doctores Græci, videlicet Ba-

Concil. Tom. 33.

Fff

filius & Athanasius, dicentes, quod sicut Filius est imago Patris, vt existens naturaliter a suo exemplari, ita Spiritus dicitur imago Filii. Et hoc apparet in² antirrheſis ex Baſilio clare, & ex Athanaſio in prima epiſtola ad Serapionem. Quarta ratio quæ ſumitur ex ſcriptura, eſt ibi, cum dicit: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet*. Nam ſi Spiritus accipit a Filio, neceſſe eſt vt procedat ab eo. Non poteſt dici, quod Spiritus accipiat aliquid, quod prius non habuerit, quia eſſet indigentis & mutabilis naturæ, quod omnino abſurdiſſimum eſt dicere. Oportet ergo, vt quidquid Spiritus acceperit a Filio, ab æterno acceperit. Quod ſi ab æterno Spiritus accepit a Filio, tunc ſequitur, quod ab æterno proceſſit ab eo. Rationem huius dicti aſſignat Chriſtus, dicens: *Omnia quæ habet Pater, mea ſunt. Propterea dixi, de meo accipiet*. Ex hoc dicto habemus, quod omnia quæ Filius habet, accepit ab æterno a Patre: ergo naturam diuinam & virtutem ſpiratiuam, ſecundum quam ſpiratur Spiritus. Quia enim hæc virtus ſpiratiua nullo modo repugnat filiationi, ſicut vna eſt natura Patris & Filii, ita neceſſe eſt omnino dicere, quod virtus ſpiratiua ſit de natura & ſubſtantia Filii; nec eſt intelligibile opoſitum, quia dicit: *Omnia quæ habet Pater, mea ſunt*: id eſt omnia quæ non repugnant proprietati ſuæ, quia relationes ſolum multiplicant in diuinis, & non aliter. Ex hoc verbo habetur, quod prima radix huius proceſſus eſt Pater, & quod Filius non habet ex ſe, vt producat Spiritum, ſed a Patre. Propter hoc doctores dicunt, quod principaliter procedit a Patre, quia Filius ex ſe non habet, niſi a Patre: & hoc beatus Auguſtinus declarat in 4. de Trinitate cap. 20. *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre*. Dicit Auguſtinus, quare dicit a Patre, & tamen ſupra dixit, *Paracletus quem mittet Pater in nomine meo*. Non dixit, a me: & dat Auguſtinus hanc cauſam, quia Pater eſt principium & fons totius deitatis, & propter hoc illa perſona quæ procedit a Patre & Filio, quandoque referatur ad Patrem, a quo eſt Filius, nulla facta mentione de Filio, quia ex hoc ſatis intelligitur, quod procedit a Filio: & cum Pater ſit primum principium & origo totius diuinitatis, non habet ab alio, quod producat perſonam in diuinis, ſed ex ſe habet, quia a nullo eſt: Filius autem ex

Ioan. 16.

Ibidem.

Ioan. 15.

ANNO
CHRISTI
1419.

ANNO
CHRISTI
1439.

se non habet, quia est persona quæ est ab alio. Modo Pater in quantum est Pater, non dicitur principium Spiritus, sed in quantum inest in eo natura diuina & virtus spiratiua: & ideo communicando naturam diuinam & virtutem spiratiuam Filio, non communicat paternitatem, secundum quam distinguitur a Filio; sed omnia illa secundum quæ est principium Spiritus, communicantur Filio: sed non potest communicari Filio, vt sit prima radix diuinitatis, quia repugnat proprietati Filii. Et sic est clarum, qualiter Spiritus dicatur principaliter a Patre, non quod sit plenius aut perfectius a Patre quam a Filio, quia Filius habet eandem naturam diuinam & virtutem spiratiuam, secundum quam Pater & Filius sunt vnum principium. Nec alio modo intelligi posse, vt sint vnum principium, patet ex his, quia Spiritus accipit a Filio, ex hoc quod Filius accipit a Patre, quia vnum & idem est numero, quod habet Pater & Filius, hoc vno excepto, quod Pater a nullo habet, & Filius a Patre, quod vnum & idem principium sit Spiritus: & tamen cum dicitur per Basilium ^a, quod Filius est secundus ordine & dignitate a Patre, & Spiritus secundus ordine & dignitate a Filio, non debetis intelligere, vt sint duæ causæ aut duo principia, quia illamet dignitas qua Pater producit Spiritum sanctum, est, qua Filius producit eundem Spiritum. Et hoc sufficit quoad hanc quartam rationem. Quinta ratio ex scriptura est hæc. Inuenimus quod Filius operatur per Spiritum, iuxta illud epistolæ ad Hebræos: *Per Spiritum sanctum semetipsum obtulit.* & ita inuenietis in testimoniis adducendis, quod per Spiritum operatur Filius. Modo formatur hæc ratio ex auctoritate. Quandocumque aliquis per aliquem dicitur operari, oportet quod operans det virtutem operatiuam ei per quod operatur. Verbi gratia, rex operatur per balium: clarum est, quod rex dat virtutem operatiuam balio: vel econtra, quando dicitur, Baliius operatur per regem: demonstratur enim, quod id per quod baliius operatur, dat virtutem ipsi operanti, scilicet balio: & hæc est vna maxima in philosophia naturali. Modo ex quo scriptura dicit, quod Filius operatur per Spiritum, quia multa miracula in virtute Spiritus faciebat Filius, oportet dicere, quod aut Spiritus dat virtutem operatiuam Fi-

^a Lib. 1. ad Eu-
nom. in princ.

Hebr. 9.

Concil. Tom. 33.

Fff ij

lio, vel e contra: & cum virtus operatiua nō sit aliud quam essentia diuina, prout omnes doctores volunt, ratio hæc necessario concludit, idem esse dicere, dare virtutem operatiuam, & essentiam: nullus autem doctorum dicit, quod Filius accipit essentiam a Spiritu, sed econtra. Sic ergo ex hac ratione, prout Christus est persona diuina, necesse est dicere, quod si operatur per Spiritum, quod det virtutem operatiuam & essentiam diuinam Spiritui: accipere autem essentiam & virtutem, est idem quod procedere. Ex hoc sequitur vltima ratio, quod quando doctores sancti & vestri Græci dicunt, quod Spiritus est a Patre per Filium, vel quod Pater spirat Spiritum per Filium, necesse est dicere, quod Spiritus accipiat esse a Filio. Ratio hæc est, quia semper id per quod operatur quis, est principium illius operationis: vt si rex per balium operatur, balium est principium & origo illius operationis, licet habeat virtutem operandi a rege. Et sic idem erit dicere, quod Spiritus sit a Patre per Filium, & quod sit a Filio. Et si quis vellet dicere, quod Filius accipit a Patre, quod sit principium Spiritus, & Pater a nullo accipit, ideoque non velit concedere, quod Spiritus sit a Filio, sed a Patre tantum, nihilo minus leuiter mouetur, quia si ego moueo lapidem per baculum medium, nullus dicet, quin lignum vel baculus moueat lapidem, licet baculus moueatur a manu: nec quis dicet, quod Iacob non venit ac sit ab Isaac, quia Isaac venit ab Abraham. Si hæc sunt in humanis, quanto magis in diuinis, vbi est vna & eadem natura, & virtus numero, secundum quam Pater & Filius producant Spiritum? Sicut ergo verissime dicitur, quod creaturæ sunt a Filio, non obstante, quod Filius sit a Patre, ita & Spiritus verissime & certissime a sanctis doctoribus & sancta scriptura dicitur accipere & procedere a Filio, non obstante, quod Filius sit a Patre: & dicentes esse a Patre per Filium, & negantes non esse a Filio, videntur negare propriam vocem. Hæc sunt paucae rationes pronunc, quæ fundantur in sacra scriptura, in quibus doctores Latini & Græci se fundant, vt apparebit in testimoniis, * vt dicit beatus Thomas in questionibus de potentia Dei, volens declarare opiniones sanctorum, ipse format rationes fundatas in scripturis. Veniamus ad secundam

* Id est, hoc ordine procedit beatus Thomas, qui ante opiniones sanctorum producit rationes fundatas in scripturis.

ANNO
CHRISTI
1439.

partem, ad testimonia patrum: inchoabimus a doctoribus nostris Latinis primo, quia alias inchoauimus a Græcis, & ideo a beatissimo Leone papa ratione quarti Concilii Calchedonensis; & vt omnes intelligant eius auctoritatem, aduertite. Omnes patres Calchedonensis Concilii^a, in illa allocutione habita ad Marcianum imperatorem, quæ incipit, Et hoc profecto vestrum decebat imperium, ita dicunt de Leone: Deus nobis inuulnerabilem errore propugnatorem prouidit, Romanæ ecclesiæ præfulem, & ad victoriam præparauit, doctrinis eum per omnia veritatis accingens, vt quemadmodum & Petrus affectu feruens, & is affectu feruentiore decertans, omnem ad Deum sensum intelligentiamque perducatur. Et sextum Concilium^b hoc dicit de Leone in sermone ad Constantinum imperatorem: Leonis, inquit, tuba, vt rugitus leonis viriliter ex Roma rugiens, archimandritam bestiam terruit, & a monastico grege deiecit, omnemque opinionem suam reprobauit. Hic sanctus doctor epistolam fecit, quæ columna fidei est, contra omnes errores aduersus scripturas sanctas, distinctam per 23. capitula. Quid dicat de processu Spiritus, audite eius textum antiquissimum ex originali.

^a Part. 3. init.

^b Act. 18. in Ene.

AND. Lectum est.

Leo episcopus Turribio Asturicensi^c episcopo Hispano. Demonstratur quam impie sentiant de Trinitate diuina, qui Patris & Filii & Spiritus sancti vnâ atque eandem asserunt esse personam, tamquam idem Deus nunc Pater, nunc Filius, nunc Spiritus nominetur, neque alius sit qui genuit, alius qui genitus est, alius qui ab utroque procedit: quod blasphemiarum genus de Sabellii opinione sumpserunt.

^c Epist. 95. ca. 7.

PROV. Hic dicit Leo, quod impie sentiunt de Trinitate diuina, qui dicunt, tamquam nec alius sit qui genuit, & alius qui genitus est, & alius qui ab utroque procedit. Idem Leo papa in sermone de Pentecoste hæc ait^d: Siquidem cum & de Patre sit Filius vnigenitus, & Spiritus sanctus Patris Filiique sit Spiritus, non sicut quæcumque creatura, quæ & Patris & Filii est, sed sicut cum utroque viuens, & potens, & sempiternus, & ex eo quod est Pater Filiusque, subsistens. Ex hoc testimonio valde vnum no-

^d Serm. 1. circa med.

Fff iij

tandum est propter sequentia, quia declarat manifeste, quomodo debeant accipi auctoritates scripturæ, cum dicit, quod Spiritus est Spiritus Filii & Spiritus Patris, quia ponit similitudinem, quia cum Filius sit vnigenitus, & Patris & Filii sit Spiritus, non debet intelligi vt creatura a Deo, sed sicut cum vtroque potens, & viuens, & sempiternus, ex eo quod est Patris Filiique subsistens. Esse ergo Patris & Filii est, *ex eo quod est Pater Filiusque subsistens, & hoc in diuinis est natura diuina: quasi dicat, quod Spiritus sanctus subsistit ex Patre Filioque. Secundum testimonium quod volumus adducere, vt ab antiquioribus inchoemus, est Damasus papa, de quo sic dicitur in Calchedonenſi Concilio.

* Et ex eo quod est Pater & Filius, Spiritus sanctus est subsistens.

GRÆCI. Nos admittimus; non commendatis.

PROV. Ego dico propter hunc librum Damasi, qui literis ad Paulinum datis, hoc sacramentum patefecit. Nos habemus illum librum, in quo Damasus papa confessionem suæ fidei, & anathematis omnium hæresum quæ præcesserunt, ponit: audiatis ex originali antiquissimo.

Confessio fidei catholicæ, quam papa Damasus misit ad Paulinum Antiochenum episcopum.

Credimus in vnum Deum Patrem, Filium & Spiritum sanctum, visibilem & inuisibilem factorem, per quem creata sunt omnia in cælo & in terra: hunc benedictum, & hanc esse vnam diuini nominis Trinitatem; Patrem non Filium, sed habere Filium qui Pater non sit: Filium non esse Patrem, sed Filium de Patris natura: Spiritum paraclerum qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre procedat & Filio. Est ergo ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paraclerum, sed a Patre procedens & Filio. Item beatus Hilarius qui fuit tempore Athanasii vestri, & magnus propugnator pro fide vna cum Athanasio, qui passus est multa exilia ab Arianis, hic fecit librum de Trinitate tempore Athanasii distinctum in 12. libros: quid dicat in octauo libro, audite. Neque in hoc, inquit, calumnior libertati intelligentiæ, vtrum ex Patre, an ex Filio Spiritum paraclerum putent esse: non enim in incerto Dominus reliquit. Nam iisdem dictis ita locutus est: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed mo-*

Ioan. 6.

ANNO
CHRISTI
1439.

do non potestis portare. Cum venerit Spiritus veritatis, diriget vos in omni veritate: non enim loquetur a semetipso, sed quaecumque audiet, loquetur, & futura annuntiabit. Ille me honorificabit, quia de meo accipiet, & enuntiabit vobis. Omnia quæ habet Pater, mea sunt: propterea dixi, De meo accipiet & annuntiabit vobis. Et interrogo, an idem sit a Filio accipere, quod a Patre procedere. Certe id ipsum atque vnum esse existimabitur a Filio accipere, quod sit a Patre procedere. Ipse enim Dominus ait: *Quod de meo accipiet.* Hoc quod accipit, siue potestas, siue virtus, siue doctrina sit, Filius a se accipiendum esse dixit. Et rursus hoc ipsum significat accipiendum esse a Patre. Non habet hæc vnitas diuersitatem, nec differt a quo acceptum sit, vt datum a Patre, datum referatur a Filio. In secundo libro dicit de Spiritu. Nec tacere oportet, neque loqui necesse est, quia a Patre & Filio auctoribus confitendus est, & quod spiratur a Patre & Filio, & ab vtroque procedit. Et in fine libri orat²: Conserua hanc, oro, fidei meæ incontaminatam religionem, & vsque ad excessum spiritus mei dona mihi hanc conscientia meæ vocem, vt quod in regenerationis meæ simbolo baptizatus in Patre & Filio & Spiritu sancto professus sum, semper obtineam, Patrem scilicet te nostrum, Filium vna tecum adorem, sanctum Spiritum tuum, qui ex te per vnigenitum tuum est, promerear, quia mihi idoneus ad fidem testis est, dicens: *Pater, omnia mea tua sunt, & tua mea.* Item beatus Hieronymus qui fuit eo tempore, in tribus epistolis ostendit, Spiritum procedere a Patre & Filio, in 1. epistola ad Damasum: Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, & vnum Dominum nostrum Iesum filium Dei, & in Spiritum sanctum Deum: non tres Deos, sed Patrem, Filium & Spiritum sanctum Deum colimus & confitemur, non vt vnum solitarium, non eundem qui sibi Pater sit, ipse & Filius, sed Patrem qui genuit, & Filium qui genitus est; Spiritum vero non genitum, non creatum, non factum, sed de Patre Filioque procedentem. Item Hieronymus scribens ad Augustinum & Alypium episcopos in expositione fidei ponit, quod procedit a Patre & Filio. Credamus, inquit, in Spiritum sanctum Deum verum ex Patre Filioque procedentem, æqualem per omnia Patri & Filio voluntate, aterni-

* Li. 12. in fine.

tate, substantia. In expositione Nicæni symboli sic dicit Hieronymus. Primo ponit symbolum, postea cum dicitur de Spiritu, exponit & dicit: Et in Spiritum sanctum qui de Patre & Filio procedit, qui est Deus verus, sicut & Filius. Hic Hieronymus fuit discipulus Gregorii Nazianzeni vestri, & ab eo habuit hanc doctrinam. Consequenter succedat Ambrosius archiepiscopus Mediolanensis qui fuit tempore Basilii, temporibus scilicet Valentis & Valentiniani & Gratiani imperatorum. Hic pater magnus doctor ad Gratianum tres libros scripsit. Primum contra Arianos de Trinitate. Secundum de Spiritu sancto contra Macedonianos. Tertium de quæstionibus Spiritus ad eundem Gratianum imperatorem. Hic quantæ reputationis fuit in tertia Synodo^a, gesta sunt amplissima; & cum Theodosius reuersus est de Italia ad Constantinopolim, dixit Nazaceno^b: Præter Ambrosium non noui episcopum. Quid dicat in libro de Spiritu, audite^c: Non ergo quasi ex loco mittitur Spiritus, aut quasi ex loco procedit, cum procedit ex Filio, sicut ipse Filius, cum dicit: *A Patre processi, & ueni.*^d & infra. ^e Spiritus quoque sanctus cum procedit a Patre & a Filio, non separatur a Patre, non separatur a Filio. Quomodo enim separari potest a Patre, qui Spiritus oris eius est? Hoc est testimonium satis clarum, & accipit fundamentum ex scriptura, cum dicit: *Spiritu oris sui*: sicut & Basilius, & alii sancti ex hac auctoritate scripturæ: *Spiritu oris sui omnis uirtus eorum*: & aliis auctoritatibus concludunt, quod procedit a Filio. Item secundo libro ad Gratianum de Spiritu. Quid est ergo? Non enim a se loquetur, hoc est, non sine me loquitur, qui loquitur veritatem, sapientiam spirat: non sine Patre loquitur, qui Dei Spiritus est: non a se audit, quia ex Deo omnia: omnia accepit a Patre Filius, quia ipse dixit: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*. Omnia Patris habet Filius, quia dicit: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt*. Et quæ accepit ipse per vnitatem naturæ, ex ipso Filio per eandem vnitatem naturæ accipit Spiritus sanctus, sicut Dominus Iesus declarat de Spiritu suo dicens: *Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit uobis*. Hic aduertite, quia dicit, Non a se audit, quia ab eo omnia accipit, ponit ordinem a Patre in Filium: & quæ Filius accepit per vnitatem

^a In Conc. Ephesi part. 1. act. 1. ex eius scriptis auctoritates adducuntur.

^b Corrigen- dum esset, Nazianzeno, sed legendum est, Nectario: ipsi enim sic dixit se Theodosium refert Theodoret. lib. 5. cap. 17.

^c Lib. de Spiritu sancto cap. 10.

^d Subdit S.

Ambr. quod Christus his uerbis omnes interficit opiniones, quæ ex loco ad locum possunt sicut in corporibus existimari.

^e Eod. lib. & ca.

Psalm. 32. Cap. 12.

Ioan. 16.

Ibidem.

ANNO
CHRISTI
1439.

tatem naturæ, per eandem vnitatem accepit & Spiritus:
& sicut Filius se habet ordine & dignitate, quia accepit, ita
dicit hic magnus doctor, quod Spiritus accipit a Filio. I-
tem dicit libro I. ad Gratianum de Spiritu sancto: Accipe Cap. 19.
nunc, quia sicut Pater fons vitæ est, ita Filius fons vitæ est,
eo quod apud te, inquit, Deus omnipotens, Filius tuus fons Psal. 35.
vitæ est, hoc est fons Spiritus sancti. Item hic clarus doctor
in secundo opere de Spiritu sancto, & in primo libro etiam
ostendit sic dicens: Quoniam de interioribus Dei progred-
ditur, non Dei creatura, sed Dei probatur esse substantia.
Legatis verba. Cur interrogas, quomodo sit socius & æ-
qualis regi, quem regii constat esse honoris & generis? Er-
go, quia Spiritus ex utroque procedit, ideo dicit: Qui au-
tem Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Ex hac
auctoritate vnum debetis accipere, quia assignando cau-
sam, quare ab utroque procedit, hoc solum dicit, quia scri-
ptum est: *Si quis Spiritum Christi non habet.* Et hæc habi- Rom. 8.
tudo Spiritus, quia dicitur Spiritus Filii, dicitur ex hoc,
quia ab utroque procedit. Et hæc dixeram in prima ratio-
ne. Item eodem libro, ultimo capite: Quid est autem, quod
ex Deo Filius nasci dicitur, & Spiritus procedere signifi-
catur? Si quæras quid inter nascentem & procedentem
differat, euidenter hoc interest, quia iste ex vno nascitur,
ille ex utroque progreditur. Et in eodem capite, mitti a
Patre & Filio dicitur, vt de ipsorum substantia procedere,
& vnum cum eis opus agere dignoscatur. Ex his duobus
est aduertendum primo, quod volens ponere differentiam
genituræ Filii & processionis Spiritus sancti, assignat hoc
pro ratione, quia Filius ab vno nascitur, & Spiritus ab utro-
que. In secundo dat nobis vnum nobile documentum,
quod omnis missio temporalis præsupponit processionem
æternam a persona quæ mittit. Vnde cum dicitur mitti a
Patre & Filio, dicitur, vt de ipsorum substantia procedere,
& vnum opus cum eis agere dignoscatur. Sequitur Au-
gustinus regeneratus in Christo ab Ambrosio: quid dicat
attendite. & primo ad Petrum* de fide sic ait: Æternum
quippe & sine initio est, quod Filius de Patris natura exi-
stat, extitit, ac sine initio est, quod Spiritus de Patris na-
tura Filiique procedat. Et in eodem capite, vnus est Deus
Pater, qui solus essentialiter de seipso vnum Filium genuit,

* Cap. 1. inter
opera S. Au-
gust. tom. 1.
quem tracta-
tum tribuunt
S. Fulgentio
Louanenses
in edit. Paris. &
Policum. in
appar.

Cap. 2. & vnus Spiritus, qui solus essentialiter de Patre Filioque procedit. & infra: Neque enim in illa Trinitate proprium esset solius Patris, quia non est generatus ipse, sed vnum Filium genuit: neque proprium solius Filii, quia non genuit ipse, sed solus de Patris essentia natus est: neque proprium Spiritus sancti, quia nec natus est ipse, nec genuit, sed solus de Patre Filioque procedit. Item eodem libro, regula^a: De fide firmiter tene, & nullatenus dubites, eundem Spiritum, qui Patris & Filii vnus Spiritus est, de Patre Filioque procedere. Dicit enim Filius: *Cum venerit Spiritus veritatis, qui a Patre procedit: vbi suum esse Spiritum docuit, quia ipse est veritas.* De Filio quoque procedere Spiritum sanctum, prophetia & apostolica doctrina commendat. Isaias dicit de Filio: *Percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum interficiet impium.* De quo Apostolus: *Quem interficiet Dominus Iesus spiritu oris sui.* quem etiam Dei Filius Spiritum oris sui esse significans, post resurrectionem insufflans, ait: *Accipite Spiritum sanctum.* De ore vero ipsius Domini Iesu ait Ioannes in Apocalypsi, Apoc. 1. *Quia gladius vtraque parte acutus procedebat.* Ipse ergo Spiritus oris eius, ipse est gladius qui de ore eius procedit.

*Vndecima.

2. Theff. 2. Idem Augustinus^b libro contra Maximinum hæreticum sic ait: Quæris si de substantia Patris est Filius, & de substantia Patris est etiam Spiritus sanctus, cur vnus Filius sit, & alius non sit Filius. Ecce respondeo, siue capias, siue non. De Patre est Filius, & de Patre est Spiritus sanctus: sed ille genitus, iste procedens. Ideo ille Filius Patris est, de quo est genitus: iste Spiritus vtriusque, quoniam de vtroque procedit. Sed ideo cum de illo Filius loqueretur, Ioan. 15. dixit: *De Patre procedit:* quoniam Pater processionis eius est auctor, & genuit, & gignendo dedit vt etiam ex ipso procedat Spiritus sanctus: & nisi procederet & de ipso, Ioan. 20. non diceret discipulis, *Accipite Spiritum sanctum*, eumque insufflando daret, vt a se quoque procedere significans. Et infra: Satis est nobis, quod non est a se Filius, sed ab illo a quo natus est: non est a se Spiritus, sed ab illo a quo procedit, & quia de vtroque procedit, sicut iam ostendimus; vnde & Spiritus Patris & Filii est dictus. Item idem in libro super Ioannem^c, super illa verba, *Non enim loquetur a semetipso*, quærit hoc modo: Hic forte aliquis

Cap. 16. tract. 99.

ANNO
CHRISTI
1439.

quæret, vtrum & a Filio procedat Spiritus sanctus. Filius enim solius Patris est Filius, & Pater solius Filii est Pater, Spiritus sanctus non est vnus eorum Spiritus, sed amborum. Habes ipsum Dominum dicentem: *Non enim vos estis* Matth. 10. *qui loquimini, sed Spiritus Patris qui loquitur in vobis.* Habes & Apostolum: *Misit Deus*, inquit, *Spiritum Filii sui in corda nostra.* Galat. 4. Cum ergo sicut vnus Pater & vnus Filius, ita sit & vnus Spiritus sanctus, profecto amborum est, sicut ipse Dominus Iesus dixit: *Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* & Apostolus dicit: *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra.* Ibidem. Cur non credamus, quod etiam de Filio procedat Spiritus sanctus, cum Filii quoque ipse sit Spiritus? Si enim non ab eo procederet, non post resurrectionem se representans discipulis insufflasset, dicens: *Accipite Spiritum sanctum.* Ioan. 20. Quid illa insufflatio significat, nisi quod procedat Spiritus de ipso? Ad hoc etiam illud pertinet, quod de muliere quæ fluxum patiebatur, ait, *Tetigit me aliquis. Ego sensi virtutem ex me exiisse.* Luc. 8. Nam virtutis nomine appellari etiam Spiritum sanctum, ex eo clarum est, vbi angelus dicenti Mariæ, *Quomodo fiet istud,* Luc. 1. *quoniam virum non cognosco?* respondit: *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* (& infra.) Si ergo de Patre & Filio procedit Spiritus, cur Filius dicit, A Patre procedit? Cur putas, nisi quemadmodum solet ad eum referre etiam quod ipsius est, de quo & ipse est? Vnde & illud est, quod ait: *Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me.* Ioan. 7. Si ergo intelligitur eius doctrina, quam dicit non suam, sed Patris, quanto magis intelligendus est & de ipso procedere Spiritus sanctus, vbi ait, De Patre procedit, ^a vt non diceret, De me non procedit? ^a id est, cum non dicat, A quo autem habet Filius vt sit Deus, ab illo habet vtique vt etiam de illo procedat Spiritus sanctus: & per hoc Spiritus, vt etiam de Filio procedat, sicut procedit a Patre, ab ipso habet Patre. Item idem Augustinus' de Trinitate ^b: Sicut enim natum esse, est Filio a Patre esse; ita mitti est Filio cognosci, quod ab illo est: & sicut Spiritui sancto donum Dei esse est a Patre procedere, ita mitti est cognosci quod ab illo procedat. Nec possumus dicere, quod Spiritus a Filio non procedat: neque enim frustra idem Spiritus, Patris & Filii Spiritus dicitur: nec video, quod

Concil. Tom. 33.

Ggg ij

Ioan. 20.

aliud significare voluerit, cum insufflans ait: *Accipite Spiritum sanctum*. Neque flatus ille corporeus cum sensu corporali tangendi procedens ex corpore Christi, substantia fuit Spiritus sancti, sed demonstratio per congruas significationes, non tantum a Patre, sed a Filio procedere Spiritum sanctum. (& infra) Quod ergo ait Dominus, *Quem mittam vobis a Patre*, ostendit Spiritum & Patris & Filii: quia etiam cum dixisset, *Quem mittet Pater*, addit, *In nomine meo*. Non dixit, quem mittet Pater a me, quemadmodum dixit, *Quem ego mittam a Patre*: videlicet ostendens, quod totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis principium Pater est. Qui ergo ex Patre procedit & Filio, ad eum refertur, a quo natus est Filius. Item idem Augustinus de Trinitate libro 15. Demum in illa summa diuinitate quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt, per quæ possit ostendi, aut saltem requiri, vtrum prius de Patre natus sit Filius, & postea de ambobus processerit Spiritus sanctus, quoniam scriptura dicit sanctum Spiritum amborum. Ipse est enim de quo dicit Apostolus: *Quoniam autem estis Filii Dei, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra*. Et in alio loco: *Quem mittet Pater in nomine meo*, De vtroque autem procedere sic docetur, quia ipse Filius ait, De Patre procedit. Et cum resurrexisset a mortuis, & apparuisset discipulis suis, insufflauit, & ait: *Accipite Spiritum sanctum*: vt eum etiam de se procedere ostenderet. & infra. Quapropter qui potest intelligere sine tempore generationem Filii de Patre, intelligat & processionem Spiritus de vtroque. (& infra) Sicut habet Pater in semetipso, vt de illo procedat Spiritus sanctus; sic dedit Filio, vt de illo procedat idem Spiritus sanctus, & vtrumque sine tempore: atque ita dictum est Spiritum sanctum de Patre procedere, vt intelligatur, quod etiam a Filio, de Patre esse & Filio. Si enim quidquid habet, de Patre habet Filius, de Patre habet vtiq; vt de illo procedat Spiritus sanctus. Post beatum Augustinum ante tempora Gregorii Dialogi fuit Hormisda papa, qui fuit tempore Iustini imperatoris, qui præcessit magnum Iustinianum. Illo tempore erat turbata ecclesia Constantinopolitana propter Acacium patriarcham hæreticum, & nonnullos sequaces Eutychii post Concilium Calchedonense:

ANNO
CHRISTI
449.

Ioan. 14.

Quem mittam vobis a Patre, ostendit Spiritum & Patris & Filii: quia etiam cum dixisset, *Quem mittet Pater*, addit, *In nomine meo*. Non dixit, quem mittet Pater a me, quemadmodum dixit, *Quem ego mittam a Patre*: videlicet ostendens, quod totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis principium Pater est. Qui ergo ex Patre procedit & Filio, ad eum refertur, a quo natus est Filius. Item idem Augustinus de Trinitate libro 15. Demum in illa summa diuinitate quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt, per quæ possit ostendi, aut saltem requiri, vtrum prius de Patre natus sit Filius, & postea de ambobus processerit Spiritus sanctus, quoniam scriptura dicit sanctum Spiritum amborum. Ipse est enim de quo dicit Apostolus: *Quoniam autem estis Filii Dei, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra*. Et in alio loco: *Quem mittet Pater in nomine meo*, De vtroque autem procedere sic docetur, quia ipse Filius ait, De Patre procedit. Et cum resurrexisset a mortuis, & apparuisset discipulis suis, insufflauit, & ait: *Accipite Spiritum sanctum*: vt eum etiam de se procedere ostenderet. & infra. Quapropter qui potest intelligere sine tempore generationem Filii de Patre, intelligat & processionem Spiritus de vtroque. (& infra) Sicut habet Pater in semetipso, vt de illo procedat Spiritus sanctus; sic dedit Filio, vt de illo procedat idem Spiritus sanctus, & vtrumque sine tempore: atque ita dictum est Spiritum sanctum de Patre procedere, vt intelligatur, quod etiam a Filio, de Patre esse & Filio. Si enim quidquid habet, de Patre habet Filius, de Patre habet vtiq; vt de illo procedat Spiritus sanctus. Post beatum Augustinum ante tempora Gregorii Dialogi fuit Hormisda papa, qui fuit tempore Iustini imperatoris, qui præcessit magnum Iustinianum. Illo tempore erat turbata ecclesia Constantinopolitana propter Acacium patriarcham hæreticum, & nonnullos sequaces Eutychii post Concilium Calchedonense:

Cap. 26.

Demum in illa summa diuinitate quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt, per quæ possit ostendi, aut saltem requiri, vtrum prius de Patre natus sit Filius, & postea de ambobus processerit Spiritus sanctus, quoniam scriptura dicit sanctum Spiritum amborum. Ipse est enim de quo dicit Apostolus: *Quoniam autem estis Filii Dei, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra*. Et in alio loco: *Quem mittet Pater in nomine meo*, De vtroque autem procedere sic docetur, quia ipse Filius ait, De Patre procedit. Et cum resurrexisset a mortuis, & apparuisset discipulis suis, insufflauit, & ait: *Accipite Spiritum sanctum*: vt eum etiam de se procedere ostenderet. & infra. Quapropter qui potest intelligere sine tempore generationem Filii de Patre, intelligat & processionem Spiritus de vtroque. (& infra) Sicut habet Pater in semetipso, vt de illo procedat Spiritus sanctus; sic dedit Filio, vt de illo procedat idem Spiritus sanctus, & vtrumque sine tempore: atque ita dictum est Spiritum sanctum de Patre procedere, vt intelligatur, quod etiam a Filio, de Patre esse & Filio. Si enim quidquid habet, de Patre habet Filius, de Patre habet vtiq; vt de illo procedat Spiritus sanctus. Post beatum Augustinum ante tempora Gregorii Dialogi fuit Hormisda papa, qui fuit tempore Iustini imperatoris, qui præcessit magnum Iustinianum. Illo tempore erat turbata ecclesia Constantinopolitana propter Acacium patriarcham hæreticum, & nonnullos sequaces Eutychii post Concilium Calchedonense:

Galat. 4.

Ipse est enim de quo dicit Apostolus: *Quoniam autem estis Filii Dei, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra*. Et in alio loco: *Quem mittet Pater in nomine meo*, De vtroque autem procedere sic docetur, quia ipse Filius ait, De Patre procedit. Et cum resurrexisset a mortuis, & apparuisset discipulis suis, insufflauit, & ait: *Accipite Spiritum sanctum*: vt eum etiam de se procedere ostenderet. & infra. Quapropter qui potest intelligere sine tempore generationem Filii de Patre, intelligat & processionem Spiritus de vtroque. (& infra) Sicut habet Pater in semetipso, vt de illo procedat Spiritus sanctus; sic dedit Filio, vt de illo procedat idem Spiritus sanctus, & vtrumque sine tempore: atque ita dictum est Spiritum sanctum de Patre procedere, vt intelligatur, quod etiam a Filio, de Patre esse & Filio. Si enim quidquid habet, de Patre habet Filius, de Patre habet vtiq; vt de illo procedat Spiritus sanctus. Post beatum Augustinum ante tempora Gregorii Dialogi fuit Hormisda papa, qui fuit tempore Iustini imperatoris, qui præcessit magnum Iustinianum. Illo tempore erat turbata ecclesia Constantinopolitana propter Acacium patriarcham hæreticum, & nonnullos sequaces Eutychii post Concilium Calchedonense:

Ioan. 20.

vt eum etiam de se procedere ostenderet. & infra. Quapropter qui potest intelligere sine tempore generationem Filii de Patre, intelligat & processionem Spiritus de vtroque. (& infra) Sicut habet Pater in semetipso, vt de illo procedat Spiritus sanctus; sic dedit Filio, vt de illo procedat idem Spiritus sanctus, & vtrumque sine tempore: atque ita dictum est Spiritum sanctum de Patre procedere, vt intelligatur, quod etiam a Filio, de Patre esse & Filio. Si enim quidquid habet, de Patre habet Filius, de Patre habet vtiq; vt de illo procedat Spiritus sanctus. Post beatum Augustinum ante tempora Gregorii Dialogi fuit Hormisda papa, qui fuit tempore Iustini imperatoris, qui præcessit magnum Iustinianum. Illo tempore erat turbata ecclesia Constantinopolitana propter Acacium patriarcham hæreticum, & nonnullos sequaces Eutychii post Concilium Calchedonense:

* procedere.

atque ita dictum est Spiritum sanctum de Patre procedere, vt intelligatur, quod etiam a Filio, de Patre esse & Filio. Si enim quidquid habet, de Patre habet Filius, de Patre habet vtiq; vt de illo procedat Spiritus sanctus. Post beatum Augustinum ante tempora Gregorii Dialogi fuit Hormisda papa, qui fuit tempore Iustini imperatoris, qui præcessit magnum Iustinianum. Illo tempore erat turbata ecclesia Constantinopolitana propter Acacium patriarcham hæreticum, & nonnullos sequaces Eutychii post Concilium Calchedonense:

ANNO
CHRISTI
1439.

unde succedens Ioannes Constantinopolitanus dans operam concordia illius ecclesie cum ecclesia Romana, fecit tractatus magnos, quos habemus: & conuenit Iustinus cum Ioanne, vt tota illa ecclesia acciperet fidem quam Hormisda mitteret, vt ex conuentione fidei fieret conuentio obedientia. Fecit Hormisda tomum fidei, mittens Ioanni & Iustino; & in epistola ^a ad Iustinum imperatorem hæc verba sunt: Magnum est incomprehensibile mysterium Trinitatis, Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus, Trinitas indiuisa: & tamen notum est, quia proprium est Patris, vt generet Filium; proprium Filii Dei, vt ex Patre Patri nasceretur æqualis; proprium est Spiritus sancti, vt de Patre Filioque procederet sub vna substantia deitatis. Nunc sequuntur auctoritates Gregorii Dialogi, qui fuit post quintam Synodum tempore Mauriti imperatoris; quid dicat ^b in symbolo, audite: Credo in Deum vnum, oro Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, tres personas, vnã substantiam, Patrem ingenitum, Filium genitum, Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum, sed coæternum, de Patre & Filio procedentem. Item in libro dialogorum ^c: Ipsa veritas vt fidem auget discipulis dixit: *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos.* Cum enim constet Paraclatum ex Patre & Filio procedere, cur se Filius recessurum dicit, vt ille veniat, qui a Filio nunquam recedit? Item libro 1. Moralium: Paratissime conuiniis, holocaustum Iob pro filiis exhibuit, quia pro apostolis de prædicatione redeuntibus redemptor orauit. Bene autem mittendo sanctificare dicitur, quia dum Spiritum qui ex se procedit, discipulorum cordibus tribuit, quidquid culpæ inesse potuit, emundauit. Item idem secundo Moralium libro: In cunctis fidelibus Spiritus venit, sed in solo mediatore semper singulariter permanet: illum in humanitate non deseruit, ex cuius diuinitate procedit. Item tertio libro Moralium: Venit hora cū iam in prouerbis non loquar, sed palam de Patre nuntiabo. Palam de Patre annuntiare asserit, quia per Patrem patefaciet tunc suæ maiestatis speciem, a quo gignente ipse non impar oriatur: & quomodo ab utroque Spiritus vtrique coæternus procedat, ostendit. Temporibus Iustini imperatoris floruit quidam doctor Boetius, qui scripsit librum in theo-

^a Epistola 79. inter Concilia generalia Constantinopolitana tom. 1. par. 1.

^b In symbolo quod recitatur in eius vita lib. 2. cap. 1.

^c Lib. 2. cap. ultimo.

logia de Trinitate contra Arium, alium de duabus naturis in Christo, contra Nestorium & Eutychem, & vnum de fide catholica, & multa alia in philosophia & theologia; dicit sic in libro de fide & Trinitate: Hæc autem religio vna, quæ vocatur Christiana & catholica, his fundamentis nititur, asserens ab æterno, id est, ante mundi constitutionem, ante esse, videlicet quod temporis potest retinere vocabulum, diuinam Patris ac Filii & Spiritus sancti extitisse substantiam, vt Deum dicat Patrem & Filium & Spiritum sanctum, non tamen tres Deos, sed vnum: Patrem habere Filium ex sua substantia genitum, nota sibi ratione coæternum. (& infra) Spiritum sanctum neque Patrem, neque Filium, ac ideo in illa natura neque genitum, neque generantem, sed a Patre & Filio procedentem. Item in libro de Trinitate in fine. Ac si meminimus omnium in prioribus de Deo sententiarum, ita cogitemus processisse quidem ex Deo Patre Filium, & ex vtroque Spiritum. Etiam de tempore beati Gregorii Dialogi floruit Isidorus nomine in Hispania: vnum eius testimonium dicam. Fecit librum etymologiarum diuisum in 22. libros, in 12. libro capite 3. sic ait: Hoc autem interest inter nascentem Filium & procedentem Spiritum, quia Filius ab vno nascitur, & Spiritus ab vtroque procedit. ideo dicitur: *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Ex hoc dicto & omnibus præmissis testimoniis potestis concludere, quod omnia testimonia quæ dicunt, Spiritum procedere a Filio, faciunt fundamentum in auctoritatibus scripturæ dicentis, quod est Filii, intelligentes per illud, est, processionem Spiritus. Et quia post istum doctorem tota patria Hispanorum cum rege Reccaredo^a, qui fuerat Arianus cum prædecessoribus suis, confutata hæresi Arianorum, & ea anathematizata, receperunt fidem, & fuit necesse plura Concilia in suo loco fieri, vt illa gens ex frequenti celebratione Conciliorum imbueretur in fide: & hæc Concilia fuerunt magnæ auctoritatis, in quibus aliqua de fide dicta sunt contra hæreticos: & ecclesia vniuersa Græca & Latina cum magna veneratione receperunt illa Concilia, & ibi fuit facta regula fidei hoc modo.
^a Regula fidei catholicæ, quam episcopi Tarraconenses, Carthaginenses, & Lusitani, & Bætici fecerunt, & cum

Rom. 8.

^a Alias Torisundo.
Vide Baron.
tom. 6. anno
447. num. 17.

ANNO
CHRISTI
1419.

ANNO
CHRISTI
1439.

præcepto papæ Leonis vr̄bis Romæ ad Balconium episcopum Gallæciæ miserunt. Credimus in vnum verum Deum Patrem omnipotentem, & Filium, & Spiritum sanctum, visibilem & inuisibilem factorem, per quem creata sunt omnia in cælo & in terra: Patrem autem non esse Filium, sed habere Filium qui Pater non sit: Filium non esse Patrem, sed Filium de Patre natum: Spiritum, qui nec Pater sit, nec Filius, sed a Patre Filioque procedens. Item in tertio Concilio ^a sic dicitur: Spiritus sanctus confitendus est a Patre & Filio procedere, & cum Patre & Filio vnus esse substantiæ. Item in alio Concilio vbi anathematizantur hæretici, dicunt: Quicumque Spiritum non credit a Patre & Filio procedere, eumque non dixerit vnum esse Patri & Filio, & consubstantialem, anathematizetur. Item in alia Synodo: Credimus Spiritum sanctum viuificantem ex Patre Filioque procedentem, & consubstantialiter vnum, qui ab vtroque procedit: Patrem a nullo factum, Filium a Patre non factum, sed genitum: Spiritum nec creatum, nec genitum, sed procedentem ex Patre Filioque profiteamur. Item in sequenti Synodo: Spiritum sanctum neque genitum, neque creatum, sed a Patre Filioque procedentem. Item in alia Synodo: Credimus Spiritum sanctum viuificantem, a Patre & Filio procedentem, cum Patre & Filio adorandum & glorificandum. Item in duodecima Synodo Toletana: Fons est Pater totius diuinitatis: ipse quoque Pater, qui ineffabili substantia sua Filium ineffabiliter genuit, nec aliud quam ipse est, genuit: Spiritum quoque sanctum qui est tertia in Trinitate persona, non tamen genitus vel creatus, sed ab vtroque procedens. Item in decimatertia Synodo: Credimus Spiritum sanctum viuificantem, a Patre & Filio procedentem, cum Patre & Filio conglorificandum. Omnes istæ Synodi ante sextam Synodum fuerunt cum magna veneratione susceptæ, & si ecclesia in his quæ fidei sunt, dat auctoritatem doctoribus particularibus, vt apparet in multis colloctionibus quartæ Synodi, a fortiori dedit talibus Synodis auctoritate sedis apostolicæ congregatis, & per eandem sedem firmatis, in quibus magni doctores fuerunt. Multi sunt in ecclesia nostra doctores, qui clare hanc

^a Scilicet, Toletano.

materiam declararunt, quos pro nunc omittimus, vt omnes conueniamus in illis notoriis tam Græcis quam Latinis, qui fuerunt ante septimam Synodum. Sic secunda pars est expedita, in qua dixeram, quod aliqua testimonia Latinorum doctorum adducerem pro veritate. Dixeram in tertio loco intrare doctores Græcos, etiam eorum qui sunt in magna veneratione, qui vt fulmina hanc veritatem declarant; & ideo intrabimus hanc tertiam.

NOTÆ AD VIGESIMAMPRIMAM
COLLATIONEM.

¹ *Venire.*] Græcus scriptor in fine sessionis 23. sic ait: *Conuenimus rursus ad locum consuetum, domino Marco Ephesio & domino Antonio Heracleensi absentibus. Præceperat enim imperator, ne conuenirent: namque modum unionis reperire volebat ad abeundem, non sermones contentiosos.*

² *Antirrhefis.*] Sic vocat Græco vocabulo responsiones sancti Basilii contra Eunomium. Estque lib. 5. aduersus Eunomium in capite cuius titulus est, *Quod participant de creatore, &c.*

³ *Damasus.*] In epistola Damasi ad Paulinum Antiochenum, quam refert Baronius tom. 4. anno 373. num. 10. inter alia fidei dogmata hæc non leguntur, sed nec hodie extant alia fidei dogmata, & damnationes hæresum ab eodem Damaso factæ, de quibus Iustinianus imperator in epistola ad Ioannem papam mentionem facit, de qua Baronius vbi supra num. 13. In altera igitur harum epistolarum Damasi olim extitisse hanc regulam fidei, quam refert hic prouincialis, dicendum est, ex qua eam desumpsisse videtur Leo papa, ex cuius præscripto in Concilio Toletano I. eius tempore celebrato, vt tom. 3. Conciliorum, hæc eadem regula fidei fere ad verbum statuitur. Vide Baron. tom. 6. anno 447. num. 18. & sequentibus. Quam regulam fidei ex prædicto Concilio Toletano iterum infra hac eadem collatione refert prouincialis.

⁴ *Regula.*] Habetur in Concilio Toletano I. tom. 3. Conciliorum. Vide Baronium tom. 6. anal. anno 447. num. 18. & sequentibus. Hanc eandem regulam tamquam ex Damaso attulit supra prouincialis, de qua in antecedenti nota diximus.

COLLA-